

TALABALARNING MUSTAQIL TA’LIM FAOLIYATLARINI RIVOJLANTIRISH

Jabborov Toxirjon Maqsudali o‘g‘li
Qo‘qon davlat universiteti mustaqil izlanuvchisi

E-mail: toxirjonjabborov05@gmail.com

OCRID: 0009-0008-7105-5232

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.23185320>

Annotatsiya. Mazkur maqolada oliy ta’lim muassasalarida talabalarining mustaqil ta’lim faoliyatini rivojlantirishning samarali usullari yoritilgan. Shu bilan bir qatorda, mustaqil ta’lim topshiriqlarini reproduktiv, produktiv, ijodiy, tadqiqotchilik va refleksiv darajalarga ajratish orqali talabalarining bilim, ko‘nikma va mustaqil fikrlash qobiliyatlarini bosqichma-bosqich rivojlantirish imkoniyatlari asoslangan.

Kalit so‘zlar: mustaqil ta’lim, mustaqil ta’lim faoliyati, loyiha metodi, muammoli ta’lim, refleksiya, raqamli ta’lim, ijodiy topshiriq, tadqiqotchilik faoliyati, kompetensiya, oliy ta’lim.

Аннотация. В данной статье освещены эффективные методы развития самостоятельной учебной деятельности студентов в высших образовательных учреждениях. Наряду с этим обоснованы возможности поэтапного развития знаний, умений и способностей студентов к самостоятельному мышлению посредством распределения заданий для самостоятельной учебной деятельности на репродуктивный, продуктивный, творческий, исследовательский и рефлексивный уровни.

Ключевые слова: самостоятельное обучение, самостоятельная учебная деятельность, метод проектов, проблемное обучение, рефлексия, цифровое обучение, творческое задание, исследовательская деятельность, компетенция, высшее образование.

Abstract. This article examines effective methods for developing students’ independent learning activities in higher education institutions. In addition, it substantiates the possibilities of gradually developing students’ knowledge, skills, and independent thinking abilities by classifying independent learning tasks into reproductive, productive, creative, research, and reflective levels.

Keywords: independent learning, independent learning activity, project method, problem-based learning, reflection, digital learning, creative assignment, research activity, competence, higher education.

Bugungi kunda oliy ta’lim oldida nafaqat muayyan fan doirasidagi bilimlarni berish, balki mustaqil fikrlaydigan, axborot bilan ishlay oladigan, muammoli vaziyatlarda asoslangan qaror qabul qiladigan va o‘z faoliyatini muntazam rivojlantirib boradigan mutaxassislarni tayyorlash vazifasi turibdi. Bunday mutaxassisni shakllantirishda talabalarining mustaqil ta’lim faoliyatini to‘g‘ri tashkil etish muhim pedagogik ahamiyat kasb etadi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-son “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi Farmonida oliy ta’lim tizimini takomillashtirish, ta’lim sifatini oshirish, zamonaviy ta’lim texnologiyalaridan foydalanish hamda talabalarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishga alohida e’tibor qaratilgan. Mazkur vazifalar talabalarining mustaqil ta’lim faoliyatini zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etish va rivojlantirish zaruratini belgilaydi [1].

Mustaqil ta’lim talabaning o‘qituvchi ko‘rsatmasi asosida yoki shaxsiy tashabbusi bilan bilim, ko‘nikma va kompetensiyalarni egallashga qaratilgan faoliyatidir. Uning asosiy xususiyati

28.09.2026

talabaning ta’lim jarayonida faol subyekt sifatida ishtirok etishi bilan belgilanadi. Bunda talaba tayyor bilimni qabul qiluvchi sifatida emas, balki zarur axborotni izlovchi, tahlil qiluvchi, qayta ishlovchi hamda amaliyotda qo‘llovchi faol ishtirokchiga aylanadi. Mustaqil ta’limning samaradorligi faqat berilgan topshiriqlar soni bilan emas, balki ularning mazmuni, murakkablik darajasi, talabaning qiziqishi, mustaqil izlanishga undashi va bajarilgan faoliyatning natijasi bilan belgilanadi. Shuning uchun mustaqil ta’lim topshiriqlarini oddiy qayta tiklashga asoslangan mashqlardan ijodiy, tadqiqotchilik va refleksiv faoliyatga yo‘naltirilgan topshiriqlar darajasiga olib chiqish zarur.

Talabalarning mustaqil ta’lim faoliyatini rivojlantirishda topshiriqlarni faoliyat darajalariga ajratish muhim metodik shart hisoblanadi. Mustaqil ta’lim topshiriqlarini besh daraja asosida tavsifladik (1-jadval).

Daraja	Topshiriq mazmuni	Rivojlantiriladigan ko‘nikma
<i>Reproduktiv</i>	Ta’rif, tushuncha va qoidalarni o‘zlashtirish	Eslab qolish va qayta bayon qilish
<i>Produktiv</i>	Bilimlarni tanish pedagogik vaziyatda qo‘llash	Amaliy qo‘llash va tahlil qilish
<i>Ijodiy</i>	Yangi pedagogik mahsulot yoki yechim yaratish	Ijodiy fikrlash va loyihalash
<i>Tadqiqotchilik</i>	Muammoni ilmiy o‘rganish va dalillar asosida xulosa chiqarish	Tadqiqot olib borish va axborot bilan ishlash
<i>Refleksiv</i>	O‘z faoliyati va natijalarini tahlil qilish	O‘z-o‘zini baholash va takomillashtirish

1-jadval. Mustaqil ta’lim topshiriq darajalari

Bunday ketma-ketlik talabaning oddiy bilimni o‘zlashtirishidan yuqori darajadagi mustaqil faoliyatga bosqichma-bosqich o‘tishini ta’minlaydi. Topshiriqlarni darajalashda Anderson va Kratvol tomonidan qayta ko‘rib chiqilgan Blum taksonomiyasidagi eslab qolish, tushunish, qo‘llash, tahlil qilish, baholash va yaratish jarayonlaridan metodik asos sifatida foydalanish mumkin [2].

Raqamli ta’lim vositalari talabalarning mustaqil ta’limini tashkil etish, o‘quv materiallarini taqdim etish, topshiriqlarni bajarish va natijalarni baholash imkoniyatlarini kengaytiradi. Mobil ilovalar, elektron platformalar, raqamli glossariylar, elektron portfolio va tezkor baholash vositalari talabaning mustaqil faoliyatini qo‘llab-quvvatlashi mumkin. Raqamli vosita mustaqil ta’limning maqsadini almashtirmaydi. U faqat ta’lim mazmuni, metod va baholash jarayonini qulayroq tashkil etishga xizmat qiladi.

Talabalarning mustaqil ta’limini tashkil etish o‘qituvchining pedagogik jarayondagi rolini kamaytirmaydi. Aksincha, o‘qituvchi ma’lumot beruvchidan ko‘ra talabaning mustaqil faoliyatini loyihalovchi, yo‘naltiruvchi, maslahat beruvchi va natijalarni baholovchi subyekt sifatida faoliyat yuritadi. Bunda o‘qituvchi mustaqil ta’lim maqsadini aniqlaydi; topshiriqlarni talabalarning imkoniyatlariga moslashtiradi; zarur axborot manbalarini tavsiya etadi; loyiha faoliyatining bosqichlarini belgilaydi; talabaning ish jarayonini monitoring qiladi; muntazam teskari aloqa beradi; yakuniy natijani aniq mezonlar asosida baholaydi [3].

Talabalarning mustaqil ta’lim faoliyatini rivojlantirish uchun quyidagi metodik tavsiyalarni tavsiya etish mumkin:

1. Mustaqil ta’lim topshiriqlarini fanning maqsadi va kutilayotgan natijalari bilan bog‘lash.

2. Topshiriqlarni oddiydan murakkabga, reproduktivdan refleksiv faoliyatga tomon izchil tashkil etish.
3. Har bir topshiriq uchun bajarish muddati, natija shakli va baholash mezonlarini ko‘rsatish.
4. Talabalarga loyiha, muammoli vaziyat va tadqiqotchilik topshiriqlarini muntazam berish.
5. Talabani mustaqil fikri va ijodiy yechimlarini rag‘batlantirish.
6. Raqamli vositalardan maqsadga muvofiq va pedagogik rahbarlik asosida foydalanish.
7. O‘z-o‘zini baholash va refleksiv tahlilni mustaqil ta’limning yakuniy bosqichiga kiritish.
8. Loyiha va ijodiy ishlarni faqat yakuniy mahsulotga ko‘ra emas, balki bajarish jarayoni bo‘yicha ham baholash.
9. Talabani shaxsiy rivojlanish dinamikasini portfolio va monitoring orqali kuzatish.
10. O‘qituvchi fikr-mulohazasini muntazam va aniq shaklda berib borish.

Talabalarning mustaqil ta’lim faoliyatini rivojlantirish oliy ta’limning muhim pedagogik vazifalaridan biridir. Mustaqil ta’lim samarali tashkil etilganda talaba bilimlarni tayyor holda qabul qilmaydi, balki ularni mustaqil izlash, tahlil qilish, amaliyotda qo‘llash va baholash orqali egallaydi. Shunday qilib, talabalarning mustaqil ta’lim faoliyatini rivojlantirish uchun loyiha va muammoli ta’lim, raqamli vositalar, refleksiv baholash va bosqichma-bosqich topshiriqlar tizimini yagona metodik asosda qo‘llash maqsadga muvofiqdir. Bu yondashuv talabani mustaqil bilim olish qobiliyatini rivojlantirish bilan birga, uning kelgusidagi kasbiy faoliyatida tashabbuskor, ijodkor va mas’uliyatli mutaxassis sifatida shakllanishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-son “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi Farmoni.
2. Anderson L.W., Krathwohl D.R. *A Taxonomy for Learning, Teaching, and Assessing: A Revision of Bloom’s Taxonomy of Educational Objectives*. New York: Longman, 2001.
3. Guo P., Saab N., Post L.S., Admiraal W. A review of project-based learning in higher education: Student outcomes and measures // *International Journal of Educational Research*. 2020. Vol. 102. Article 101586.